

L'Eremitisme entorn de Sant Llorenç prop Bagà

Per MANUEL RIU I RIU

L'eremitisme tingué una gran importància a l'Orient de la mar Mediterrània, però també a Catalunya. Molt probablement, les coves que hi ha al turó de Sant Llorenç dels segles IX o X, donaren origen al cenobi.

L'eremitisme entorn de Sant Llorenç prop Bagà

Fins fa ben pocs anys, hom havia prestat molt poca atenció als vestigis de l'eremitisme que es desenvolupà a Catalunya durant l'alta Edat Mitjana. Alguns textos eclesiàstics ens parlaven d'eremites i, des del V^e fins el XVe, hom coneixia l'existència d'ermitans als diversos regnes hispànics —incluits els islàmics—, però no era possible sospitar que el floreixement dels eremites, que tingué una gran volada a l'Orient de la Mediterrània els primers segles d'expansió del Cristianisme, des de Nùbia, Egipte i Síria fins al Ponto, i que deixà testimonis arqueològics tan notables com les esglésies ruprestres de Capadócia, entre els segles X i XII (amb pintures del segle XI d'una gran expressivitat), hagués tingut també a Hispània una florida semblant.

Extensió dels eremitoris

Hom coneixia l'existència d'ermitans a Montserrat o bé al Montsant, en coves naturals reaprofitades fins l'Edat Moderna, o bé el nucli eremític dels voltants de Barcelona (els Penitents, la Vall d'Hebron) a la baixa Edat Mitjana, entre altres. Però hom no podia sospitar que eremitoris com els deu de la Peñarota de Salas de los Infantes (Burgos), oberts enmig d'una cinglera de 90 metres; o els de Cueva Andrés, de Castrillo de la Reina o de Liaño, estudiats pel professor del Castillo; o els d'Álaba i del Condado de Treviño, estudiats per Latxaga; o els de la Rioja, de la vall del Nájera i del Najerilla, i els de la zona de Màlaga, com el d'Alozaina, estudiats per Rafael Puertas i altres autors, poguessin tenir paral·lels a Catalunya, tot i comptant amb els estudis erudits

Exemplar de cova a l'est del monestir.

Foto Viladés

d'Eufemià Fort i de Josep-Joan Piquer.

Des dels anys 1970, però, la descoberta dels tres eremitoris de Martorell (1974), la dels dos nuclis eremítics de Sant Boi del Llobregat (quatre a Benviure i un altre al Llor); la del de Sant Marc de Can Bassacs, que constitueix avui la sagristia i havia estat abans convertit en àbsis del temple del segle XVIII; la del de Sorba, a pocs quilòmetres de Cardona; la del de Can Nadal, dit encara avui "Cova de l'ermità", al municipi de la Roca del Vallès; la dels dos de Premià de Mar i la del de Penelles (al costat del cementiri actual), tots ells publicats els darrers anys o bé en curs de publicació, permeten ja veure ~~quelcom~~ de l'expansió de l'eremitisme a la Catalunya medieval.

Classes d'eremitoris. Evolució

Al costat dels eremitoris erigits o excavats al peu de les cingleres, vora un camí i no lluny de l'aigua, cal esmentar també aquells dedicats a Sant Joan Baptista, com deuriem ésser-ho Sant Joan de l'Herm i, molt probablement, Sant Joan de Montdarn, que donarien lloc a la construcció d'esglésies i santuaris. En el cas de Montdarn, la cova de l'ermità deuria trobar-se sota l'absis del temple actual. No deuriem mancar altres coves naturals reaprofitades i ~~quelcom~~ modificades per a convertir-les en eremitoris. Els elements característics, amb tot, de les coves artificials, excavades a la roca, són l'haver estat buidades en un massís de penya, ja al peu d'un cingle, ja enmig del pendent, ja en una roca aïllada, ben a prop de l'aigua, si bé a major altura, amb porta frontar (de vegades única obertura) i amb frontis o façana senyalats (creant una espècie de marc entorn del portal), amb fornicula a la paret del fons (per utilitzar-la tal vegada com una capelleta o altaret) i, en algun cas, amb una sepultura, o algunes, excavades al damunt, al sol o bé als voltants.

Són aquests eremitoris, en general, de planta quadrada, lleugerament allargada o bé arrodonida, coberts amb volta de canó ~~quelcom~~ abaixada o simulant una coberta a dues vessants; solen tenir de dos a tres metres de llargada o de diàmetre, amb un banc de pedra cisellat a una de les parets laterals que serviria a l'ermità per a seure i dormir, i —en un sol cas, a Martorell— amb xemeneia troncocònica i foc a un dels angles interiors. En aquest cas, la xemeneia s'havia buidat dins del tapàs per a sobresortir per la part superior de l'espai. Algunes vegades, una petita zona de cultiu s'estén al davant de l'eremitori: una horta o bé una vinya, com formant una placeta.

Alguns centres eremítics d'aquest tipus pogueren convertir-se, ja en l'alta

Interior d'una de les coves.

Foto Viladés

Edat Mitjana, en monestris rupestres com Sant Vicenç de Pinsent (La Quera Vella), a l'Urgellet, o com Sant Pere de les Maleses, a la Conca de Tremp.

Eremitoris de St. Llorenç

Una prospecció, realitzada el 6 de maig de 1982, ens permeté comprovar l'extraordinari interès que tenia la sèrie d'eremitoris excavats a la tosca o tapàs que hi ha a la riba dreta del Bastareny, sota mateix del monestir de Sant Llorenç prop Bagà. Enfront de la façana antiga del monestir (del segle XI), s'estén un prat i, al seu extrem, unes escales excavades a la roca porten avui a uns horts que han modificat la estructura del terreny, omplint diverses terrasses artificials a diferents nivells. A mà esquerra del qui hi baix es veuen, tot seguit, dues coves-eremitoris, d'un d'ells (el primer) sols pot veure's una finestreta anul·lada; del segon, el forat per a baixar-hi resta practicable i, en un segon nivell, hom troba la cova, amb miranda al riu. A mà dreta, resten, semicobertes, dues covetes, possibles eremitoris, i, un xic més enllà, hom veu un altre forat per a baixar a una cinquena cova, també amb finestra a la vall. Sota els horts s'endevinen encara dues altres coves, a un nivell més inferior. Hi havia almenys, en aquesta colònia eremítica, set eremitoris, a diversos nivells, amb ventilació i il·luminació obertes a la cinglera. És possible que d'altres fossin accessibles des del peu del cingle; si bé cal netejar la brossa i modificar alguns nivells actuals de terra per tal de fer-los accessibles als visitants, després de realitzar una prospecció i excavació acurades, el permís de les quals han obtingut, per a enguany, Jordi Bolós i Montserrat

Pagès. L'arquitecte Albert Bastardes, que dirigeix la restauració —o, com ara sol dir-se, la "intervenció" en el Monument—, es prou conscient de la importància de la troballa d'aquests eremitoris, car ell i el seu pare (a.C.s.), amb el qual tantes sortides havíem fet, ens hi adreçaren.

Aquests eremitoris de Sant Llorenç prop Bagà, dels quals fins ara ningú s'havia adonat, tot i l'existència de la literatura escrita sobre el monestir, és molt possible que donessin origen al cenobi, essent anteriors a aquest (dels segles IX o X) i que, després de constituir-se el monestir de Sant Llorenç, seguisin en ús per a realitzar-hi, alguns membres de la comunitat benedictina, els retirs i penitències quaresmals, els segles XI i XII, especialment. Constituïxen, doncs, un centre d'espiritualitat peculiar, digne d'ésser conegut i restaurat. Un estudi minuciós, amb plantes i perfils, d'aquestes coves creiem que pot proporcionar sorpreses notables —així ho esperem de l'excavació— i conformar-nos el seu interès i cronologia, a la vegada que la neteja del conjunt podria convertir el lloc, després, en un motiu d'atracció turística única per a Guardiola del Berguedà. Aquí tenim, en poques paraules, un testimoni extraordinari del paper que l'eremitisme jugà, durant l'alta Edat Mitjana, en l'espiritualitat de la terra. Que aquest 1983 sigui una ocasió propícia per al descobriment d'una pàgina més de la nostra història.

Manuel riu i Riu, Dr. en Història Medieval. Professor de la Universitat de Barcelona